

aan: de raad
datum: 8 oktober 2024
onderwerp: Publicatie tweede advies Expertgroep
Gezondheid IJmond
van: het college
openbaar: ja
registratienr.: D/2024/683696
aantal bijlage(n): 2

RAADSMEMO

Met deze raadsmemo informeren wij u over het advies van de Expertgroep Gezondheid IJmond.

Op 4 oktober 2024 bood de Expertgroep Gezondheid IJmond (hierna: Expertgroep) het advies "Gezond groen staal in de IJmond" aan staatssecretaris Jansen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) aan. De staatssecretaris stuurde het advies meteen met een begeleidende Kamerbrief naar de Tweede Kamer¹.

De Expertgroep onder voorzitterschap van professor Marcel Levi is op 17 oktober 2023 ingesteld door toenmalig staatssecretaris Heijnen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW). De opdracht aan de Expertgroep is te adviseren over de gezondheidseffecten van Tata Steel en haar plannen om de fabriek in de IJmond te vernieuwen en te vergroenen.

Op 28 februari 2024 bood de Expertgroep haar eerste advies "Gezondheid geborgd" aan de staatssecretaris van IenW aan². Op 5 maart 2024 stuurden wij u een raadsmemo over dit advies.

Nu informeren wij u over het tweede advies van de Expertgroep en geven de IJmondcolleges een eerste reactie daarop.

Tweede advies van de Expertgroep Gezondheid IJmond

Op dit moment wordt door het kabinet onderhandeld met Tata Steel over de Groen Staal-plannen en de steun die de overheid daaraan wil geven. De uitkomst van deze onderhandelingen wordt dit najaar vastgelegd in zogenoemde maatwerkafspraken. Ter ondersteuning van deze afspraken, en als uitwerking van haar eerste advies, biedt de Expertgroep nu haar tweede advies aan de staatssecretaris aan. Samenvattend geeft de Expertgroep de volgende adviezen:

Het borgen van het belang van gezondheid in de maatwerkafspraken en bij het besluit over de vergunningaanvraag

De Expertgroep ziet een Gezondheidseffectrapportage (GER) als een manier om gezondheid een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over de maatwerkafspraken en de beslissing op de aanvraag voor de vergunningen voor de Groen Staal-plannen. Zoals een MER een manier is om de gevolgen van een plan of project voor het milieu in beeld te brengen, brengt de GER de gevolgen van zo'n plan of project op de gezondheid van de bevolking in kaart. Zo is de GER, net als de MER, een hulpmiddel bij de zorgvuldige voorbereiding van besluiten.

¹ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z15119&did=2024D36821

² https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024D07088&did=2024D07088

De GER kan daarin wat de Expertgroep betreft op twee manieren worden gebruikt:

1. door in de maatwerkafspraken als harde voorwaarde af te spreken welke gezondheidseffecten de Groen Staal-plannen moeten hebben om ze door te zetten. In de afspraken kan de plicht worden opgenomen de plannen aan te passen als de gezondheidseffecten negatief uit de pas gaan lopen met de afgesproken gezondheidsdoelen.
2. als overweging bij de beoordeling van de vergunningaanvraag en de daaraan eventueel te koppelen voorwaarden. Zelfs als uit de MER geen significante effecten voor het milieu blijken conform de geldende normen, kan de in de GER geschatte impact van de plannen op de gezondheid van omwonenden aanleiding zijn de vergunning aan te passen of zelfs af te wijzen.

Welke stoffen en gezondheidseffecten zijn mee te nemen?

- Zoals ook eerder door het RIVM aangegeven is de meeste gezondheidswinst te behalen door reductie van fijnstof en stikstofdioxide (NO₂). Aanvullend hierop pleit de Expertgroep ervoor ultrafijnstof mee te nemen in de GER, omdat er toenemend bewijs is ultrafijnstof zeer belastend is voor de gezondheid. Uit indicatieve metingen blijkt dat de ultrafijnstof concentraties in de IJmond sterk zijn verhoogd, vergeleken met meetpunten bij druk verkeer en Schiphol.
- Nieuwe inzichten wijzen tevens op een kwantificeerbaar negatief gezondheidseffect van geluidsoverlast door industrie. De Expertgroep adviseert daarom geluidsoverlast mee te nemen in de GER en verbeterdoelstellingen vast te leggen in de maatwerkafspraken.
- De Expertgroep ziet dat sommige van de Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) een veel hogere depositie hebben in de IJmond dan elders. Ook concentraties van ZZS in de lucht zijn sterk verhoogd. Reden voor de Expertgroep om te adviseren directe verbeteringen na te streven en deze vast te leggen in de maatwerkafspraken. Het gaat vooral om: polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's), een aantal metalen, waaronder lood en vanadium.

Gezondheidswinst op korte termijn garanderen

De Expertgroep drong in het eerste advies aan op significante versnellingsopties, zodat ook voor 2030 duidelijke verbeteringen in de luchtkwaliteit en gezondheidseffecten ten gevolge van Tata Steel worden gerealiseerd. Veel ZZS komen vrij bij de kookgasfabrieken (KGF) of zijn gebonden aan fijn- en grofstof. Nogmaals herhaalt de Expertgroep haar pleidooi voor het per direct bouwen van de overkapping van de ertsopslag en overslag (voorkomen van fijn- en grofstof) en het versneld (eerder dan 2030) sluiten van KGF 2 zonder verhoging van de uitstoot van KGF1. Dit zal de uitstoot van o.a. PAK's en benzeen sterk doen dalen. Daarbij adviseert de Expertgroep ook afspraken te maken over het voorkomen van extra geluidhinder.

Wat is gezond genoeg?

- Zoals gesteld in het eerste advies, is de Expertgroep van mening dat het halen van de WHO 2021 richtlijnen voor luchtkwaliteit het doel zou moeten zijn. Dit is vanuit gezondheidsoogpunt het beste voor de omwonenden en komt overeen met wereldwijde afspraken. Helaas lijken deze uit gezondheidsoogpunt vastgestelde advieswaarden in Nederland pas op de langere termijn haalbaar.
- Praktisch uitgangspunt bij het eerste advies van de Expertgroep was dat bewoners in de IJmond dezelfde kansen op een goede gezondheid zouden moeten hebben als inwoners van Nederland die niet aan deze industrie zijn blootgesteld. Dit uitgangspunt heeft de Expertgroep voor de korte termijn praktisch vertaald naar het principe dat de bijdrage aan de blootstelling van Tata Steel vergelijkbaar mag zijn met die van inwoners van een gemiddelde stad. De bijdrage van Tata Steel aan onder meer fijnstof is momenteel veel hoger dan die van een gemiddelde stad, hetgeen wijst op een forse reductieopgave.
- Het is mogelijk dat de Groen Staal-plannen voor sommige milieufactoren gunstig (bijv. fijnstof) en voor andere ongunstig (bijv. ultrafijnstof) uitvallen. Bij beantwoording van de vraag welke gezondheidswinst voldoende is, is het daarom cruciaal de geschatte effecten op gezondheid integraal te bekijken. Om dezelfde reden is het belangrijk alle installaties op het terrein van Tata Steel te betrekken bij afspraken over de te halen gezondheidswinst, en niet alleen de nieuwe installaties.

Meten, monitoren en communiceren

- Als de overheid investeert in de vergroening en het schoner maken van de fabriek, is het belangrijk ook zeker te weten dat de gezondheidssituatie rond Tata Steel daadwerkelijk verbetert. Meten, monitoren en communicatie zijn daarom drie cruciale pijlers voor een effectief gezondheidsbeleid en adequate besluitvorming rondom Tata Steel. Naast het verbeteren van het bestaande meetnet van concentraties op leefniveau rondom Tata Steel, pleit de Expertgroep voor adequate metingen van ultrafijnstof en de ontwikkeling van een uitgebreider systeem voor geluidsmetingen en depositie van ZZS.
- Meer openheid en onafhankelijkheid vergroot het vertrouwen van de omwonenden. Hierover zijn ook maatwerkafspraken te maken. De Expertgroep adviseert meer openheid te geven over de beschikbare meetgegevens en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD) meer mogelijkheden te geven om vaker onafhankelijk de metingen te controleren. Ook moeten afspraken worden gemaakt over hoe metingen van omwonenden zelf een structurele plaats in het proces krijgen.
- De Expertgroep is bezorgd over de zeer vele “incidenten” (3000 per jaar) waarbij ongewenste emissies plaatsvinden. Deze incidenten worden slecht gemonitord, maar dragen wel bij aan de totale emissies en zorgen bovendien voor onrust bij omwonenden (vaak goed zichtbare rookwolken). Hier is veel meer duidelijkheid en openheid noodzakelijk.

Eerste reactie colleges IJmondgemeenten

De IJmondgemeenten vinden dat gezondheid voorop moet staan bij de toekomstige ontwikkelingen rondom Tata Steel. Net als het eerste advies uit februari 2024 ondersteunt het tweede advies van de Expertgroep Gezondheid IJmond dit standpunt van de IJmondgemeenten.

De Expertgroep adviseert om het belang van gezondheid nadrukkelijk te borgen bij de vergunningverlening aan Tata Steel en in de te maken maatwerkafspraken tussen het Rijk en Tata Steel over de verduurzaming en de financiële steun van de Rijksoverheid daarvoor. De IJmondgemeenten ondersteunen dit advies, wij vragen hier al langer aandacht voor.

De Expertgroep doet in haar advies praktische suggesties voor de beantwoording van de veelgestelde vraag wat gezond genoeg is in de IJmond, op de korte en langere termijn. En de Expertgroep vraagt nadrukkelijk ook aandacht voor de gezondheidseffecten van geluidsoverlast door industrie. Dat is in lijn met de uitkomsten van het begin april 2024 gepubliceerde Onderzoek geluidbeheer industrieterrein IJmond waarover we u destijds informeerden³.

De IJmondgemeenten willen een zo gezond mogelijke leefomgeving in de IJmond. Er is toekomst voor Tata Steel in IJmuiden, maar alleen als dat samengaat met een gezondere, duurzame en veilige IJmond. Het is belangrijk dat de vervuiling en hinder zo snel mogelijk vermindert, de staalindustrie in de IJmond zo snel mogelijk vergroent en verduurzaamt en de meest vervuilende fabrieken (zoals Kookgasfabriek 2) zo snel mogelijk sluiten. De inwoners van de IJmond verdienen een substantieel schonere en gezondere leefomgeving waar ook voldoende werk is, uiterlijk in 2030.

Wij hopen dat de lopende onderhandelingen tussen het Rijk en Tata Steel over het maken van maatwerkafspraken spoedig leiden tot concrete resultaten.

Vervolg

In de begeleidende brief aan de Tweede Kamer geeft de staatssecretaris aan dat het tweede advies van de Expertgroep in de komende tijd nader wordt bestudeerd. Het kabinet zal voor het einde van het jaar een reactie geven.

De IJmondgemeenten wachten die kabinetsreactie met belangstelling af. Wij gaan ervan uit dat de staatssecretaris de inwoners van de IJmond duidelijkheid biedt welke instrumenten beschikbaar zijn om het advies van de Expertgroep voldoende positie te geven in het vergunningverleningsproces rondom Groen Staal. Na publicatie van de kabinetsreactie zullen we een nadere, uitgebreide reactie geven.

Bijlagen:

1. Kamerbrief tweede advies Expertgroep Gezondheid IJmond (D/2024/683806)
2. Tweede advies Expertgroep- Gezond Groen Staal in De IJmond (D/2024/683810)